

תקצירים

ניסיון קרבי ובריאות הנפש בסקר הבריאות הלאומית בישראל

ג' לובין, א' ברשוד' לוינסון, ירושלים

רקע: השפעת שירות החובה בצה"ל על שכיחות ההפרעות הנפשיות לאורך החיים, ובעיקר על שכיחות הפרעה בתר חבלתית (PTSD), אינה ידועה. כמו כן לא ידוע אם יש קשר בין שכיחות ההפרעה בקרב המשרתים בשירות קרבי לבין הסיכוי הגדול יותר שלהם, בהשוואה למי ששירת בשירות שאינו קרבי, להיחשף לאירועים שעשויים לעורר הפרעה נפשית.

מטרת המחקר: לבחון את שיעורי ההפרעות הנפשיות בכלל, וה-PTSD בפרט, בקרב מי ששירת בצה"ל בשירות קרבי, ולהשוות שיעורים אלו לשיעורי ההפרעות הללו בקרב מי ששירת בצה"ל בשירות אשר לא כלל פעילות מבצעית קרבית.

שיטות: מדגם מייצג של בני 21 ומעלה אשר שירתו בצה"ל נגזר מהסקר הבין-לאומי שבו השתתפה ישראל בשנים 2003-2004. בסקר זה השתתפו 4,859 משתתפים מכלל האוכלוסייה. המשתתפים עברו ריאיון מובנה לאיתור הפרעות נפשיות (CIDI) ומילאו שאלון סוציאל-דמוגרפי אשר פרטיו מאפשרים לערוך את ההשוואה הנ"ל.

תוצאות: על פי מדגם זה, שירות קרבי אינו מעלה את השכיחות של PTSD לאורך החיים. בקרב אנשים אשר שירתו בשירות קרבי נמצאה שכיחות נמוכה יותר של מכלול ההפרעות הנפשיות, ובכלל זה של PTSD. כמו כן בלטה שכיחות נמוכה מאוד של הפרעה ביחס לשכיחות של הפרעות אחרות. ייתכן כי ממצאים אלו נובעים מתהליכי המיון הרשמיים והלא רשמיים אשר בגללם המשרתים בשירות קרבי הם קבוצה שרמת החוסן שלה גבוהה, וכן מתהליכי ההחלמה, שכן ממוצע הזמן שחלף ממועד השירות למועד ההשתתפות במחקר הוא כמה שנים.

מגבלות: המחקר לא בדק את שכיחותה של הופעה חלקית של תסמיני PTSD, אלא את שיעור המטופלים שנמצאו אצלם כל הקריטריונים הנדרשים לאבחון. מדובר במחקר רטרוספקטיבי אשר מרבית הנשאלים השתתפו בו זמן רב אחרי אירועי השירות הצבאי. כמו כן מדובר במחקר חתך (CROSS SECTIONAL) מתוך אוכלוסיית מחקר מגוונת יותר.

שימוש לרעה בקנביס ובאלכוהול בקרב מאושפזים הלוקים לראשונה בגל פסיכוטי

ג' כץ, י' קונבסקי, צ' הורניק' לוריא, ס' רסקין ומ' אברמוביץ, ירושלים

רקע: תופעת השימוש לרעה בחומרים פסיכואקטיביים ובאלכוהול נפוצה בקרב הלוקים בפעם הראשונה בהתקף פסיכוטי, ושכיחות

השימוש לרעה בקנביס במקרים אלו גבוהה במיוחד. שכיחות השימוש לרעה בחומרים פסיכואקטיביים בקרב המאושפזים בפעם הראשונה בעקבות התקף פסיכוטי לא זכתה בספרות להתייחסות הנסמכת על בדיקות טוקסיקולוגיות מקובלות.

מטרת המחקר: לבדוק את השכיחות של השימוש לרעה בחומרים פסיכואקטיביים בקרב מאושפזים בפעם הראשונה בעקבות התקף פסיכוטי, ולאפיין את הנתונים הדמוגרפיים, האבחנתיים, והפסיכופתולוגיים של המשתמשים לרעה בחומרים פסיכואקטיביים בהשוואה למאושפזים שלא השתמשו לרעה בחומרים מסוג זה ובאלכוהול.

שיטת המחקר: 91 מאושפזים עוקבים שהתקבלו לאשפוז פסיכיאטרי ראשון במרכז הירושלמי לבריאות הנפש בשנים 2012-2014 אובחנו על פי ה-DSM-IV כלוקים בסכיזופרניה, מחלה סכיזופרניפורמית, מחלה דו-קוטבית, התקף פסיכוטי קצר או פסיכזה בלתי מסווגת. האבחנות של סכיזופרניה, מחלה סכיזופרניפורמית, פסיכזה בלתי מסווגת והתקף פסיכוטי קצר סווגו יחד כ"פסיכזה בלבד", בעוד האבחנות של מחלה דו-קוטבית, התקף מאני כולל מאפיינים פסיכוטיים, ודיכאון קשה סווגו כ"בעיקר סימפטומים אפקטיביים". בדיקות שתן לגילוי חומרים פסיכואקטיביים בוצעו תוך 48 שעות ממועד הקבלה לאשפוז. התמכרות ושימוש לרעה באלכוהול אובחנו באמצעות אנמנזה ושאלון עצמי.

תוצאות: מקרב 91 המאושפזים שהשתתפו במחקר, 49 (53.8%) לא השתמשו בשום חומר פסיכואקטיבי; 20 (22%) השתמשו לרעה בקנביס; 14 (15.4%) השתמשו לרעה בקנביס ובחומר נוסף; 54 (59.3%) לא דיווחו על שימוש באלכוהול; 33 (36.3%) דיווחו על שימוש באלכוהול לעתים (2-10 פעמים בחודש); ו-4 (4.4%) דיווחו על שימוש קבוע ומתמשך באלכוהול. לא נמצא מתאם בין המאפיינים הדמוגרפיים של אוכלוסיית המחקר לבין השימוש בקנביס. אצל שנישלישים מהמטופלים בקבוצה שהוגדרה "בעיקר סימפטומים אפקטיביים" תוצאות בדיקת THC בשתן היו חיוביות, לעומת שליש בלבד בקבוצת "פסיכזה בלבד".

מסקנות: שיעור המשתמשים לרעה בקנביס ובאלכוהול באוכלוסיית המחקר גבוה במידה רבה ממה שצפוי להיות שיעורם באוכלוסייה הכללית בישראל (על פי המרכז למחקר של הכנסת, בקרב האוכלוסייה הכללית שיעור המשתמשים לרעה בקנביס עומד על 7.6%-10.2%). דפוסים שונים של השימוש לרעה בקנביס בקבוצת "בעיקר סימפטומים אפקטיביים" בהשוואה לקבוצת "פסיכזה בלבד" עשויים לתת תימוכין להעדפה של חומר מסוים על פי אבחנה מסוימת.

מגבלות המחקר: המחקר לא כלל בדיקת קנבינואידים סינטטיים, ומספר הנבדקים במדגם היה בינוני.

שיטה: 41 ילדים בני 7-13 גויסו למחקר. בקבוצה הקלינית השתתפו 29 ילדים שאובחנו כסובלים מהפרעת חרדה, דיכאון מג'ורי, או הפרעת קשב וריכוז. קבוצת האב כללה 12 ילדים שאביהם אינו זמין עבורם. המשתתפים רואיינו באמצעות ה-CAI והראיונות קודדו על ידי צוות מוסמך.

תוצאות: נמצאה התאמה של 81.4% בין אפיון ההתקשרות כבטוחה או לא בטוחה עם האב ובין אפיונה ככזו עם האם; כלל הילדים בקבוצת האב אופיינו בהתקשרות לא בטוחה עמו, ממצא המחזק את התוקף המתכנס של הכלי; רק 45.4% מהילדים בקבוצת האב אופיינו גם בהתקשרות לא בטוחה עם האם. ממצא זה מעיד על ההבדל שיכול להימצא בין מאפייני ההתקשרות כלפי כל אחד מההורים במקרים רלבנטיים, ועל כך על תוקף מבחין מספק בין שתי ההתקשרויות.

מסקנות: יש לבחון את ההתאמה בין מאפייני ההתקשרות עם כל אחד מההורים במדגמים נוספים בארצות שונות בשל ההתאמה הנמוכה שנמצאה במדגם הקליני בהשוואה למדגמים קודמים. ההבדל שיכול להימצא בין מאפייני ההתקשרות כלפי כל אחד מההורים מצביע על הרלבנטיות של הכלי במצבים שבהם מתעוררת שאלה באשר לייצוגים כלפי כל אחד מהם. במקרים אלה ייתכן כי שימוש בכלי שאינו בוחן את ההתקשרות כלפי כל אחד מההורים לא יספק תמונה מדויקת. המאמר דן בהשלכות ומגבלות אחרות של המחקר.

טיפול בילדים בגיל הרך הסובלים מהפרעות אכילה באמצעות אינטראקציה בין הורים לילדים

ש' מאסטר, מ' ר' קורדלה, א' קורזיו, ק' אינטורציה, ק' רוברסו, ג' רוסי, ס סקרדוגלי, ו' סילבסטי ו' קלדרוני, פיזה, איטליה

רקע: מחקר זה בדק את ההשפעה המידית של טיפול משפחתי "Cercio Asilo" על הפרעות אכילה בקרב ילדים בגיל הרך.

שיטה: 21 ילדים [גיל ממוצע 39 חודשים (SD=1): טווח 9-65 חודשים] שאובחנו כסובלים מהפרעת אכילה השתתפו בטיפול במשך 24 שבועות. 7 ילדים אובחנו כסובלים מאנורקסיה אינפנטילית (IA), 9 אובחנו כסובלים מסלידה חושית למזון (SEA) ו-5 אובחנו כסובלים מהפרעת אכילה של יחסי גומלין מטפל-תינוק (FDCIR).

תוצאות: הפרעת האכילה של מרבית המטופלים שסבלו מ-SEA ומ-FDCIR נפתרה, ואילו הילדים שסבלו מ-IA לא הגיבו טוב לטיפול.

מגבלות: המגבלות העיקריות של המחקר הן המדגם הקטן יחסית והיעדר קבוצת ביקורת.

מסקנות: הממצאים מצביעים על כך ששינויים ביחסי הורים-ילדים יכולים בדרך כלל לקדם פתרון להפרעות אכילה, פרט למקרים של IA. לנתונים אלה עשויות להיות השלכות על העיסוק הקליני, ולפיכך יש צורך לפתח פרוטוקולים להתערבויות אד-הוק המותאמות לילדים הסובלים מ-IA ולבני משפחתם.

מגבלות: המחקר הוא מחקר מתאמי ולכן אינו מאפשר הסקת סיבתיות.

מסקנות: תלמידים בתיכונים מקצועיים מקבוצות מיעוטים בישראל נמצאים בסיכון מוגבר לסבול ממחשבות אובדניות ולבצע ניסיונות אובדניים בהשוואה לתלמידים יהודים. מערכת החינוך המקצועית צריכה להיות ערנית במיוחד לסימני דיכאון בקרב תלמידים ערבים-בדואים, מאחר שהם נמצאים בסיכון מוגבר לסבול ממחשבות אובדניות ולבצע ניסיונות אובדניים כאשר הם סובלים מדיכאון.

היבטים תרבותיים של חרדה חברתית בקרב מהגרים לישראל מאתיופיה ומברית המועצות לשעבר בהשוואה לילידי ישראל

ק' הסנסון עצמון, צ' מרום, ת' סופר ציביון, ל' לב'ארי, ר' יונגמן, ח' חרמש ו' קושניר, עמק חפר

רקע: חרדה חברתית קשורה לציפיות ולסטנדרטים חברתיים תלויי תרבות. האופן שבו הפרט מבנה את תפיסתו העצמית כ"עצמי תלוי" או כ"עצמי עצמאי" נמצא כגורם תרבותי מרכזי בסיכון לפתח חרדה חברתית. מחקר זה הוא הראשון לחקור חרדה חברתית בקרב עולים לישראל מאתיופיה ומברית המועצות לשעבר בהשוואה לאוכלוסיית "ותיקים" ילידי הארץ. המחקר בוחן את הקשר בין חרדה חברתית, מוצא ותפיסת העצמי של הפרט.

שיטה: במחקר השתתפו 261 סטודנטים, גברים ונשים: 151 סטודנטים ותיקים, 60 סטודנטים בני העדה האתיופית ו-50 סטודנטים יוצאי ברית המועצות לשעבר. הנבדקים ענו בעילום שם על שאלון סוציו-דמוגרפי ועל שאלונים להערכת חרדה חברתית (LSAS), תפיסת העצמי של הפרט (SCS) ודיכאון (BDI).

תוצאות: בקרב בני העדה האתיופית נמצאו הרמות הגבוהות ביותר של חרדה חברתית, ולא נמצא הבדל בין קבוצת הוותיקים לקבוצת יוצאי ברית המועצות לשעבר. נוסף על כך נמצא כי בקרב האתיופים ובקבוצת הוותיקים נמצאו הרמות הגבוהות ביותר של תפיסת "עצמי תלוי". התוצאות מלמדות כי המשתנים מגדר, רמת שליטה בעברית, מוצא, "עצמי תלוי" ו"עצמי עצמאי" הם מנבאים של חרדה חברתית.

דיון: ההגירה כשלעצמה אינה גורם סיכון אוניברסלי לפתח חרדה חברתית, אולם גורמים הקשורים למוצא ולתרבות תורמים להתפתחותה ולשימורה של ההפרעה. אופן הבניית תפיסת העצמי של הפרט הוא גורם פסיכולוגי אפשרי המתווך בין התפתחותה של חרדה חברתית לבין תרבות המוצא של הפרט. הכרה זו בעולמו התרבותי של הפרט המהגר מאפשרת הבנה טובה ומקיפה יותר של האופן שבו גורמים תרבותיים משפיעים על רווחתו הנפשית של המטופל ועל תהליך ההגירה במדינה הקולטת.

השימוש בראיונות לצורך בחינת התקשרות ילדים בקרב מדגם של ילדים יהודים בישראל

ע' באומל, ל' וולמר, נ' לאור ופ' תורן תל-אביב

רקע: המאמר מספק מידע אמפירי על השימוש בראיונות לצורך בחינת התקשרות ילדים (Child Attachment Interview - CAI) בקרב מדגם של ילדים יהודים בישראל.

יתרונות רבים, ומשך אשפוז של שבועיים מתאים מאוד לתכנית כזו. כמו כן, חשוב לדאוג לתקציב המאפשר פריסה ארצית של מיטות לנפגעי תקיפה מינית.

גורמים פסיכולוגיים הקשורים למצוקה רגשית בקרב ערבים תושבי מזרח ירושלים הפונים לשירותי בריאות הנפש בישראל

א' נקש, מ' נגר, י' לבב, א' דנילוביץ, מ' אבו-טיר וג' פודולסקי, הרצליה, ישראל

מבוא: האוכלוסייה הפלסטינית המתגוררת במזרח ירושלים מאופיינת בשיעור גבוה של עוני ואבטלה, וחשופה לחוויות של אפליה. אפליה זו מתבטאת גם בתשתית של שירותי בריאות הנפש. מעט מאוד ידוע על צורכיהם של תושבי מזרח ירושלים ועל אופן פנייתם לקבלת עזרה נפשית.

שיטה: במחקר זה נבחנו מאפיינים דמוגרפיים וקליניים במדגם רציף של פלסטינים המתגוררים במזרח ירושלים (50 משתתפים) ואשר פנו לקבלת טיפול במרפאה פסיכיאטרית בישראל. נוסף על כך נבחנו גורמים פסיכולוגיים הקשורים למצוקה רגשית באוכלוסייה זו בעת פנייתם למרפאה. המשתתפים מילאו שאלון בערבית, ובו שאלות על מאפיינים דמוגרפיים, מדדים של מצוקה רגשית, חשיפה לאפליה, תמיכה חברתית וסטיגמה כלפי בריאות הנפש.

תוצאות: המשתתפים דיווחו על רמות גבוהות של מצוקה רגשית. נמצא קשר למצוקה נפשית גבוהה במקרים אלו: נשים, מעמד סוציו אקונומי נמוך, חשיפה מוגברת לאפליה ותמיכה חברתית גבוהה.

מגבלות: מדגם קטן.

מסקנות: הממצאים מרחיבים את גוף הידע המצומצם שקיים כיום על מאפייני בריאות הנפש של אוכלוסיית תושבי מזרח ירושלים.

ההבדלים בשכיחות של מחשבות אובדניות ושל ניסיונות אובדניים בקרב קבוצות אתניות דתיות שונות של תלמידי החינוך המקצועי בישראל

ג' בנטוב, א' נקש, ש' חן-גל, ס' אבו-כרף וע' ברונשטיין קולומק, ראשון לציון, ישראל

רקע: מחקר זה הוא הראשון לבחון חשיבה אובדנית, ניסיונות אובדניים ומצוקה נפשית בקרב תלמידים מקבוצות אתניות-דתיות שונות הלומדים בתיכונים החינוך המקצועי בישראל.

שיטה: במחקר השתתפו 3,553 תלמידים (2,832 בנים ו-721 בנות) בני 15.4 בממוצע הלומדים בתיכונים המקצועיים בישראל. המשתתפים מילאו שאלונים על ניסיונות אובדניים, חשיבה אובדנית, דיכאון, חרדה, סומטיזציה, מסוגלות עצמית, תחושת שייכות ומשתנים סוציו-דמוגרפיים.

תוצאות: תלמידים מקבוצות מיעוטים (ערבים מוסלמים, ערבים בדואים מוסלמים, דרוזים) דיווחו על מחשבות וניסיונות אובדניים בשכיחות גבוהה יותר מתלמידים יהודים. לעומת זאת, בקרב התלמידים הנוצרים לא נמצא הבדל בשכיחות של מחשבות וניסיונות אובדניים בהשוואה לתלמידים היהודים. נוסף על כך, בקרב תלמידים ערבים בדואים נמצאה עלייה חדה יותר בשכיחות של מחשבות וניסיונות אובדניים ככל שחלה עלייה ברמות הדיכאון בהשוואה לתלמידים היהודים.

חוסר פעילות גופנית ודיאטה ים תיכונית והשפעתם על הקשר בין השמנת יתר לסימפטומים של פסיכופתולוגיה

ד' דימיטריאדיס, א' מנפלקו, פ' דימיטריאדיס, ר' קומסידו, ג' דימיטריאדיס וצ' פפיאורגיו, יוון

רקע: מחקרים שנערכו לאחרונה מצביעים על קשר בין השמנת יתר לבין סימפטומים של פסיכופתולוגיה, שטיבה עדיין מעורפל. מחקר זה בדק את מעורבותם של גורמים התנהגותיים בקשר הזה.

שיטה: למחקר גויסו 142 נבדקים בטווח גילים של 18-64, הסובלים מעודף משקל או מהשמנת יתר ואשר פנו לקבלת טיפול (51 גברים ו-91 נשים) ו-139 מתנדבים בטווח גילים של 18-63 במשקל תקין (41 גברים ו-98 נשים). במחקר נמדדו תכונות של פסיכופתולוגיה באמצעות Symptom Checklist 90-Revised (SCL-90-R), הרגלי תזונה באמצעות השאלון MedDietScore (MDS) ופעילות גופנית באמצעות International Physical Activity Questionnaire (IPAQ). השתמשנו בסדרת מודלים של רגרסיה כדי לאמוד את תיוכם של דפוסי תזונה ופעילות גופנית בקשר שבין השמנה לפסיכופתולוגיה.

תוצאות: הקשר בין השמנת יתר לדיכאון ($\beta=0.32/\beta=0.15$), לטורדנות כפייתיות ($\beta=0.03/\beta=-0.13$), לחרדה ($\beta=-0.25/\beta=-0.12$), לרגישות בין-אישית ($\beta=0.08/\beta=-0.04$) ולפסיכוזה ($\beta=-0.01/\beta=0.025$) נובע מחוסר פעילות ומתזונה ים תיכונית.

מגבלות המחקר: בקרב הנבדקים הסובלים מהשמנת יתר המבקשים לרדת במשקל היה ככל הנראה שיעור גבוה יותר של פסיכופתולוגיה.

מסקנות: הנתונים מצביעים על כך שגורמים התנהגותיים הניתנים לשינוי כגון נטייה להאריך בתנוחת ישיבה ודפוסי תזונה, משפיעים באופן חיובי על הקשר בין השמנת יתר לסימפטומים של פסיכופתולוגיה.

טיפול ממוקד בנפגעי טראומה מינית באמצעות אשפוז לטווח קצר בשילוב עם ויסות חושי - סיכום 100 האשפוזים הראשונים

ש' הירשמן ול' בן ארי, שער מנשה

רקע: הטיפול בנפגעי טראומה מינית רצוף בהתמודדויות, ברגעים קשים ובמשברים. בתקופות אלו הסכנה לניסיונות לפגיעה עצמית, להתאבדות ולמצבים דיסוציאטיביים היא רבה יותר, ולעתים טיפול אמבולטורי אינו מספק את המענה הנדרש. אשפוז מאפשר ריכוז אמצעים אינטנסיביים שיכולים להכיל תקופות קשות אלו. יש מחלוקות מקצועיות רבות לגבי מתכונת האשפוז הנכונה עבור נפגעי טראומה מינית.

שיטות: מאמר זה מתאר מודל ייחודי וממוקד שפותח במיוחד לצורך טיפול בנפגעי טראומה מינית בעת מצוקה באמצעות אשפוז. העיקרון הפסיכולוגי המנחה את המודל מבוסס על המשגה של מאך טיפול דינמי קצר מועד. המטופלים משולבים במחלקה פסיכיאטרית אקוטית מעורבת של נשים וגברים שבה מטופלים אנשים הסובלים ממגוון בעיות. המאמר מרכז את התובנות ואת הממצאים מ-100 אשפוזים של נפגעי טראומה מינית.

מסקנות: מסקנות הכותבים הן שלתכנית ממוקדת ומותאמת